

Yayın Tarihi: 15.11.2022 - Yazar: Ferdi Asım Hellaç

Ticari Defterlerin İbrazi ve Delil Olması

Ticari defterlerin delil olma durumunu ele almadan önce ticari defterler hakkında bazı kavramların ele alınması gerekmektedir.

Ticari Defter Kavramı

Ticari defterler tacirler tarafından ticari işlemlerinin kaydedildiği defterlerdir. Ticari defterlere ilişkin düzenlemeler TTK'da yer almakla birlikte ispat hükümleri kanun kapsamına alınmamıştır. Ticari defterlerin ispata yönelik düzenlemeleri HMK'nın 222 nci maddesinde düzenlenmiştir.

TTK'da ticari defterlere ilişkin aşağıdaki düzenlemelere yer verilmiştir;

(1) Her tacir, ticari defterleri tutmak ve defterlerinde, ticari işlemleriyle ticari işletmesinin iktisadi ve mali durumunu, borç ve alacak ilişkilerini ve her hesap dönemi içinde elde edilen neticeleri, bu Kanuna göre açıkça görülebilir bir şekilde ortaya koymak zorundadır. Defterler, üçüncü kişi uzmanlara, makul bir süre içinde yapacakları incelemede işletmenin faaliyetleri ve finansal durumu hakkında fikir verebilecek şekilde tutulur. İşletme faaliyetlerinin oluşumu ve gelişmesi defterlerden izlenebilmelidir.

(2) Tacir, işletmesiyle ilgili olarak gönderilmiş bulunan her türlü belgenin, fotokopi, karbonlu kopya, mikro fiş, bilgisayar kaydı veya benzer şekildeki bir kopyasını, yazılı, görsel veya elektronik ortamda saklamakla yükümlüdür.

(3) Fiziki ortamda tutulan yevmiye defteri, defteri kebir ve envanter defteri ile dördüncü fıkrada sayılan defterlerin açılış onayları, kuruluş sırasında ve kullanılmaya başlanmadan önce noter tarafından yapılır. Bu defterlerin izleyen faaliyet dönemlerindeki açılış onayları, defterlerin kullanılacağı faaliyet döneminin ilk ayından önceki ayın sonuna kadar notere yaptırılır. Pay defteri ile genel kurul toplantı ve müzakere defteri yeterli yaprakları bulunmak kaydıyla izleyen faaliyet dönemlerinde de açılış onayı yaptırılmaksızın kullanılmaya devam edilebilir. Yevmiye defterinin kapanış onayı, izleyen faaliyet döneminin altıncı ayının sonuna kadar, yönetim kurulu karar defterinin kapanış onayı ise izleyen faaliyet döneminin birinci ayının sonuna kadar notere yaptırılır. Açılış onayının noter tarafından yapıldığı hallerde noter, ticaret sicili tasdiknamesini aramak zorundadır. **"Ancak anonim ve limited şirketlerin ticaret siciline tescilli sırasında defterlerin açılış onayları ticaret sicili müdürlükleri tarafından yapılır."** Ticari defterlerin elektronik ortamda tutulması halinde bu defterlerin açılışlarında ve yevmiye defteri ile yönetim kurulu karar defterinin kapanışında noter veya ticaret sicili müdürlüğü" onayı aranmaz. Fiziki ortamda veya elektronik ortamda tutulan ticari defterlerin nasıl tutulacağı, defterlere kayıt zamanı, onay yenileme ile açılış ve kapanış onaylarının şekli ve esasları Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ile Maliye Bakanlığınca müştereken çıkarılan tebliğle belirlenir.

(4) Pay defteri, yönetim kurulu karar defteri ve genel kurul toplantı ve müzakere defteri gibi işletmenin muhasebesiyle ilgili olmayan defterler de ticari defterlerdir.

(5) Bu Kanuna tabi gerçek ve tüzel kişiler, 4/1/1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanununun defter tutma ve kayıt zamanıyla ilgili hükümleri ile aynı Kanunun 175 inci ve mükerrer 257'nci maddelerinde yer alan yetkiye istinaden yapılan düzenlemelere uymak zorundadır. Bu Kanunun defter tutma, envanter, mali tabloların düzenlenmesi, aktifleştirme, karşılıklar, hesaplar, değerlendirme, saklama ve ibraz hükümleri 213 sayılı Kanun ile diğer vergi kanunlarının aynı hususları düzenleyen hükümlerinin uygulanmasına, vergi kanunlarına uygun olarak vergi matrahının tespit edilmesine ve buna yönelik mali tabloların hazırlanmasına engel teşkil etmez.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi defterlere ilişkin düzenlemeler **Türk Ticaret Kanunu (TTK)**'da ispata ilişkin düzenlemeler ise **Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK)**'da düzenlenmiştir.

Ticari Defterlerin Usulüne Uygun Tutulması Ne Demektir?

Ticari defterlerin usulüne uygun tutulması ile amaçlanan defterlerin;

- i. açılış kapanış onaylarının yaptırılması,
- ii. defterlerin eksiksiz, doğru, zamanında ve düzenli şekilde tutulmuş

olmasıdır.

Bu şekilde tutulmuş bir defter aşağıda açıkladığımız diğer şartları da taşıması halinde **sahibi lehine delil** teşkil eder.

Ticari Defter ve Belgelerin Saklanması

TTK'nın 64 üncü maddesi "**Tacir, işletmesiyle ilgili olarak gönderilmiş bulunan her türlü belgenin, fotokopi, karbonlu kopya, mikrofiş, bilgisayar kaydı veya benzer şekildeki bir kopyasını, yazılı, görsel veya elektronik ortamda saklamakla yükümlüdür.**" ifadeleriyle tacirlere ticari defterleri saklama zorunluluğu yüklemiştir.

TTK 64 üncü maddesinin tamamlayıcısı olarak TTK'nın 82 nci maddesi **ticari defterlerin 10 yıl saklanması zorunluluğunu** getirmiştir.

Ticari Defterlerin Zayi Olması

Bir tacirin saklamakla yükümlü olduğu defterler ve belgeler; yangın, su baskını veya yer sarsıntısı **gibi** bir afet veya hırsızlık sebebiyle ve kanuni saklama süresi içinde ziyaa uğrarsa tacir ziyayı **öğrendiği tarihten itibaren 30 gün içinde (10.07.2025 tarih 32950 sayılı RG'de yayımlanan değişiklik ile Ticari Defterlere İlişkin Tebliğin 12/4 Md'de değişiklik yapılmıştır. Söz konusu süre daha önce 15 gün olarak uygulanıyordu)** ticari işletmesinin bulunduğu yer yetkili mahkemesinden kendisine bir belge verilmesini isteyebilir. Bu dava hasımsız açılır. Mahkeme gerekli gördüğü delillerin toplanmasını da isteyebilir (TTK'nın 82/7 Md.)

Ticari Defterler Hangi Davalarda Delil Olarak Kullanılabilir?

Ticari defterlerin bir sözleşmeye dayalı ilişkiyi ya da alacağın ispatında kullanılabilmesi için davanın;

1-Her iki tarafının **tacir** olması,

2-Uyuşmazlığın iki tarafın **ticari işletmesinden kaynaklanan ticari bir dava** olması,

gerekmektedir. Ancak, bu açıklamalar HMK'nın 222/5 inci maddesi ile karıştırılmamalıdır. İlgili madde **"Taraflardan biri tacir olmasa dahi, tacir olan diğer tarafın ticari defterlerindeki kayıtları kabul edeceğini belirtir; ancak, karşı taraf defterlerini ibrazdan kaçınırsa, ibrazı talep eden taraf iddiasını ispat etmiş sayılır."** demektedir. Fakat bu maddede ticari defterlerin sahibi aleyhine delil olarak kullanıldığı durumlara ilişkindir.

Ticari Defterlerin Delil Değeri

Ticari defterin kesin delil olup olmadığı hususunda kanunda bir ifade yer almamaktadır. Fakat Yargıtay verdiği birçok kararda ticari defterleri kesin delil saymıştır. Nitekim Yargıtay 15 inci Hukuk dairesi 13.6.2017 tarihli bir kararında **"Ticari defterler kesin delillerdendir. Yasada delil vasfı taşıdığı takdirde aksinin yazılı veya kesin delillerle ispatı gerektiği düzenlenmiş olduğundan, Kanun'un ticari defterleri kesin delil olarak düzenlediği açıkça anlaşılmaktadır. Ticari defterler kesin delillerden ise de ancak HMK'nın 222. maddedeki koşullar çerçevesinde ispat aracı olabilir."** ifadelerini kullanmıştır. Yargıtay'ın bu yöndeki görüşü istikrarlı bir görüş olmakla birçok örneği mevcuttur.

Yukarıda belirttiğimiz gibi **ticari defterler ancak iki tarafın da tacir olduğu ve uyuşmazlığın iki tarafın ticari işletmesinden kaynaklandığı ticari davalarda** kullanılabilir.

Ticari Defterlerin Sahibi Lehine Delil Olması

Ticari defterlerin sahibi lehine delil olması, bir kimsenin kendinin düzenlemiş olduğu bir belgeyi kendi lehine kullanamayacağı şeklindeki usul kuralının bir istisnasıdır.

HMK'nın 222/3 üncü maddesi **"İkinci fıkrada belirtilen şartlara uygun olarak tutulan ticari defter kayıtlarının sahibi ve halefleri lehine delil olarak kabul edilebilmesi için, diğer tarafın aynı şartlara uygun olarak tutulmuş ticari defterlerindeki kayıtların bunlara aykırı olmaması veya diğer tarafın ticari defterlerini ibraz etmemesi yahut defter kayıtlarının aksinin senet veya diğer kesin delillerle ispatlanmamış olması gerekir. Diğer tarafın ikinci fıkrada yazılan şartlara uygun olarak tutulan ticari defterlerinin, ilgili hususta hiçbir kayıt içermemesi halinde ticari defterler sahibi lehine delil olarak kullanılamaz. Bu şartlara uygun olarak tutulan defterlerdeki sahibi lehine ve aleyhine olan kayıtlar birbirinden ayrılamaz."** şeklindeki ifadeleriyle ticari defterin hangi şartlarda sahibi lehine delil olabileceğini düzenlemiştir.

Bu şartlar;

- 1) Ticari defterlerin kanuna göre eksiksiz ve usulüne uygun olarak tutulması, açılış ve kapanış onaylarının yaptırılmış olması,
- 2) Ticari defterlerin birbirlerini doğrular nitelikte olması,
- 3) Diğer tarafın ticari defterlerini ibraz etmemesi,
- 4) Defter kayıtlarının senet ya da diğer kesin delillerle aksinin ispat edilmemiş olması,
- 5) Karşı tarafın Kanuna uygun olarak tutulmuş ticari defterlerindeki kayıtların bunlara aykırı olmaması,
- 6) Her iki tarafının tacir olması,
- 7) Uyuşmazlığın iki tarafın ticari işletmesinden kaynaklanan ticari bir dava olması,

Şeklinde sıralanabilir. Bu şartların varlığı halinde ticari defter **sahibi lehine delil** olarak kullanılabilir.

Ticari Defterin Sahibi Aleyhine Delil Olması

Ticari defterlerde tacirlerin her türlü ticari işlemi kayıtlı olduğundan sahibi aleyhine her zaman delil olma potansiyelleri bulunmaktadır. Bu durum ticari defter tutulmasının tabii bir sonucudur. Ticari defterin sahibi aleyhine delil olması durumu sahibi lehine delil olması durumu gibi sıkı şartlara bağlanmamıştır.

En önemli fark ticari defterin sahibi aleyhine delil olması için davanın her iki tarafının tacir olması ve uyuşmazlığın her iki tarafın ticari şirketini ilişkilendirmesi kuralının bulunmasıdır. HMK'nın 222/5 hükmü gereği tacir olmayan bir taraf tacir olan karşı tarafın ticari defterine delil olarak dayanabilecektir.

HMK'nın 222/4'te "**Açılış veya kapanış onayları bulunmayan ve içerdiği kayıtlar birbirini doğrulamayan ticari defter kayıtları, sahibi aleyhine delil olur.**"

şeklindedir.

Bunun dışında ticari defterin sahibi aleyhine delil olduğu bazı durumları başlıklar altında sıralamak gerekirse bu sıralama;

1-Ticari defterlerin açılış ve kapanış onaylarının bulunmaması, içerdiği kayıtların birbirini doğrulamaması:-HMK'nın madde 222/4'te düzenlendiği gibi, açılış ve kapanış onayları bulunmayan, içerdikleri kayıtlar bakımından birbirini doğrulamayan ticari defterler, sahibi aleyhine delil olurlar.

2-Uyuşmazlığın Tacir Olan Tarafının Kendi Defterlerine Dayanması: HMK 222/3 "*İkinci fıkrada belirtilen şartlara uygun olarak tutulan ticari defter kayıtlarının sahibi ve halefleri lehine delil olarak kabul edilebilmesi için, diğer tarafın aynı şartlara uygun olarak tutulmuş ticari defterlerindeki kayıtların bunlara aykırı olmaması veya ilgili hususta hiçbir kayıt içermemesi yahut defter kayıtlarının aksinin senet veya diğer kesin delillerle ispatlanmamış olması gerekir. Bu şartlara uygun olarak tutulan defterlerdeki sahibi lehine ve aleyhine olan kayıtlar birbirinden*

ayrılmaz.” ifadesiyle lehine delil olan defterlerin aleyhe de delil oluşturabileceğini açıkça belirtmiştir.

3-Taraflardan birinin, karşı tarafın ticari defterleriyle birlikte başka delillere de başvurabilmesi

4-Taraflardan birinin, sadece diğer tarafın ticari defterlerinin içeriğini kabul etmesi

5-Taraflardan biri tacir olmasa dahi, tacir olan diğer tarafın ticari defterlerine dayanabilir.

Bu durumda ticari defter **sahibi aleyhine delil** olabilecektir.

Sorunuz varsa, sorunuzu **buradan** ekleyebilirsiniz. Sorunuz değerlendirildikten sonra en kısa sürede tarafınıza geri bildirim yapılacaktır.

Ferdi Asım Hellaç

Mali Müşavir

YASAL UYARI : İnternet sitemizde yer alan yazıların tüm hakları saklıdır. Ancak yazar ve site kaynağının aktif linkine yer verilerek alıntı yapılabilir. YAZILAR AYNEN YAYIMLANAMAZ. Aksi yönde eylemler hakkında Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki tazminat ve ceza hükümlerinin uygulanması için hukuki süreçler başlatılacaktır.

Kaynak : <https://hellac.com/blogdetay/ticari-defterlerin-ibrazi-ve-delil-olmasi>

Erişim Tarihi : 07.05.2026